مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۱ . زمستان ۱۳۹۹
Urban managment
No.61 Winter 2020
141 -162
تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۱۰/۲۸ تاریخ پذیرش نهایی : ۱۳۹۹/۱۲/۲

بازشناسی جایگاه فرهنگ در طراحی ورودی‌های شهری (نمونه موردی: ورودی شهرهای تبریز، قم، شیراز و مشهد)

مریم محمدزاده- کارشناسی ارشد، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران.
اصغر مولائی*- استادیار، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران.

چکیده

امروزه هویت هر شهر براساس کیفیت فضاهای شهری آن شناخته می‌شود. ورودی هر فضا اولین مکانی است که با حضور در آن خصوصیات کلی فضا کشف می‌شود. با تمهید ورودی برای یک فضا، آن فضا برای ساکنانش هویت می‌یابد. توجه به جایگاه ویژه‌ی فرهنگ در طراحی و برنامه‌ریزی فضای ورودی شهرها، امری اجتناب‌ناپذیر است. چرا که علاوه بر ارتقاء کیفیت‌های فضایی عرصه‌ی ورودی، ویترینی از هویت و فرهنگ منحصربفرد شهر را به نمایش می‌گذارد و نیز تصویر ذهنی مطلوب و ویژه‌ای از شهر را در ذهن مسافران ایجاد خواهد کرد. بنابراین، فرهنگ به‌عنوان کلیتی پیچیده نیازمند مطالعه و شناختی دقیق می‌باشد. روش پژوهش حاضر براساس هدف کاربردی می‌باشد و به لحاظ ماهیت آن توصیفی- تحلیلی است. داده‌های موردنیاز پژوهش به روش مطالعه‌ی کتابخانه‌ای و برداشت میدانی جمع‌آوری شده است و در بخش مطالعه‌ی موردی، با استفاده از پرسشنامه، نظرات متخصصین این حوزه مورد تجزیه‌وتحلیل قرارگرفته است. هدف از این پژوهش بازشناسی جایگاه فرهنگ در طراحی ورودی‌های شهری می‌باشد. درنهایت این پژوهش ابعاد فرهنگ در طراحی ورودی شهرها را بررسی نموده و معیارها و کیفیت‌های قابل استفاده در طراحی را استخراج و معرفی می‌نماید. سپس رهنمون‌های فرهنگی را که قابل استفاده در طراحی ورودی‌های شهری هستند نام می‌برد.

واژگان کلیدی:ورودی شهر، فرهنگ، طراحی شهری، حس ورود، خاطره‌انگیزی

Redefinition the role of culture in the design of urban entrances (Case study: entrance of Tabriz, Qom, Shiraz and Mashhad cities)

Abstract

Nowadays, the identity of any city is known based on the quality of its urban spaces. The entrance of each space is the first place where the general characteristics of the space are discovered. By preparing an entrance for a space, that space finds identity for its inhabitants. Paying attention to the special place of culture in the design and planning of the entrance space of cities is inevitable. Because in addition to improving the spatial qualities of the entrance area, it will showcase the unique identity and culture of the city and will also create a desirable and special mental image of the city in the minds of travelers. The method of the present research is based on an applied purpose and in terms of its nature is descriptive-analytical. The data required for the research have been collected through library study and field survey and in the case study section, the opinions of experts in this field have been analyzed using a questionnaire. The purpose of this study is to recognize the place of culture in the design of urban entrances. Finally, this study examines the dimensions of culture in the entrance design of cities and extracts and introduces the criteria and qualities that can be used in design. It then names the cultural guidelines that can be used to design urban entrances.

Keywords: **city entrance, culture, urban design, sense of arrival, memorable.t**

*نویسنده مسئول-molaei.۲۴۸۸@gmail.com

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

۱-مقدمه

ورودی هر فضا اولین مکانی است که با حضور در آن خصوصیات کلی فضا، آداب ورود، حد خصوصی و عمومی بودن و سایر ویژگی‌های فضا کشف می‌شود. درواقع با تمهید ورودی برای یک فضا (خواه یک شهر خواه یک محله یا یک بنا)، آن فضا برای ساکنانش هویت می‌یابد، تقویت می‌شود، نشانه‌گذاری شده و زنده‌تر نمایان می‌گردد (پاکزاد، ۱۳۹۳: ۲). دروازه و ورودی یک شهر، امکان اتصال دو گستره‌ی طبیعی و مصنوع را میسر می‌سازد. این مبادی ورودی، عرصه‌های فضایی هستند که به‌صورت مفصل، امکان برقراری ارتباط و ایجاد تعامل مناسب میان فضای بیرون شهر و درون شهر را برقرار می‌نمایند. اگرچه ماهیت این عرصه‌ی فضایی تا حد قابل‌توجهی تحت تأثیر مؤلفه‌های ماهوی فضای بیرون شهر و درون شهر می‌باشد، لیکن از هویت ویژه و خاصی برخوردار است (سلیم‌آبادی، ۱۳۸۸: ۹۰). ورودی شهر دربرگیرنده‌ی یک مسیر حرکتی است که جریان ورود به شهر (از بیرون به درون) از طریق آن میسر می‌شود. این عرصه که حدفاصل بستر طبیعی بیرون شهر و محیط مصنوع درون شهر می‌باشد، ضمن آن‌که از مختصات نسبی هر دو محیط (بیرون و درون) بهره برده است، از شخصیت و هویت مستقلی نیز برخوردار می‌باشد. (ابلقی و پورجوهری، ۱۳۸۵: ۶۸). با نگاهی به تعاریف صاحب‌نظران از ورودی شهر، ویژگی‌های اصلی آن را درمی‌یابیم. ازجمله مهم‌ترین این ویژگی‌ها، عرصه بودن آن است که این عرصه می‌بایست به‌عنوان فضای شهری در نظر گرفته شود، که بیرون و درون شهر را به‌خوبی به یکدیگر پیوند می‌دهد. دومین ویژگی بیان شده، هویت و شخصیت آن است که در عین این‌که متأثر از هویت شهر موردنظر می‌باشد، هویت و شخصیت خاص خود را نیز دارد.

امروزه هویت هر شهر براساس کیفیت فضاهای شهری آن شناخته می‌شود. محیط مصنوع و انسان‌ساخت شهرها نیز چیزی جز نتیجه فعالیت فکر و دست انسان‌ها نیست. در بررسی فضاهای شهری امروز نابسامانی‌های گوناگونی مشاهده می‌شود. از آن‌جا که فضاهای شهری ما اغلب ازنظر عملکردهای موردنظر نامناسب بوده و سیمای شهری آنان نشان از نوعی بی‌هویتی دارد، لازم است با استفاده از مکانیزم‌های گوناگون، در جهت رفع معضلات موجود اقدام گردد. (داوودپور، ۱۳۸۸: ۷۶) یکی از توقعات از ورودی شهر، تشخص است. افراد انتظار دارند که ورودی هر شهر معرف خصوصیات و عناصر شاخص هویتی همان شهر باشد. از این رو تشخص هر ورودی که آن را از ورودی سایر نقاط متمایز کند اهمیت زیادی دارد. نکته‌ی کیفی مهمی که مشکل اصلی ورودی شهرهای ما است عدم تشخص آن‌ها می‌باشد. الگوی بی مأخذی که در تمام شهرهای ما چه ساحلی، چه کویری و چه کوهستانی تقلید می‌گردد جوابگوی نیازهای این شهرها نیست. ورودی شهر نشانگر هویت و شخصیت یک شهر است و نمی‌توان با ایجاد فلکه و بلوار، چند تابلو یا مجسمه آن را تعریف کرد. نمی‌توان از این‌که شهر، توریستی یا مذهبی یا صنعتی باشد صرف‌نظر کرد. برای تحقق تشخص خاص هر ورودی لازم است که ورودی نماد چهره و شخصیت شهر باشد (پاکزاد، ۱۳۹۳: ۱۴-۱۲). نخستین تصویر ذهنی فرد از شهر در نوع ادراک مکان ورودی آن شکل می‌گیرد لذا بایستی معرف هویت و ارزش‌های نهفته‌ی آن شهر باشد. از آن‌جا که ادراک عینی حاصل از نشانه‌های کالبدی موجود در ورودی، امکان ادراکات بی‌واسطه را فراهم می‌کند توجه به چگونگی تبلور هویت شهری در عینیت ورودی شهر، امری ضروری است. درواقع ورودی مکانی مستقل از شهر اما با هویتی یکسان و هماهنگ با شهر است با ابعاد فعالیتی متفاوت نسبت به شهر، به عبارتی هویت معنایی و فیزیکی ورودی شهر متناسب با شهر است اما فعالیت این مکان متفاوت است. (باقری، منصوری، ۱۳۹۶: ۸) زشتی و زیبایی شهر از دید هر تازه‌واردی می‌تواند تا حد زیادی تحت تأثیر ویژگی‌های کالبدی و کارکردی و زیبایی‌شناسی مبادی ورودی شهر قرار گیرد. (Dixon&wolf, 2007: 78)

از این رو، توجه به جایگاه ویژه‌ی فرهنگ در طراحی و برنامه‌ریزی فضای ورودی شهرها، امری اجتناب‌ناپذیر است. چرا که علاوه بر ارتقاء کیفیت‌های فضایی عرصه‌ی ورودی، ویترینی از هویت و فرهنگ منحصربفرد شهر را به نمایش می‌گذارد

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۱ . زمستان ۱۳۹۹
Urban managment
No.61 Winter 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

و نیـز تصویـر ذهنـی مطلـوب و ویـژه‌ای از شـهر را در ذهـن مسـافران ایجـاد خواهـد کـرد. از طرفـی بـا بررسـی شـهرهای مشـهد، تبریـز، شـیراز و قـم به‌عنـوان نمونه‌هـای موردمطالعـه‌ی پژوهـش دریافتیـم، در اکثـر مـوارد، بـه ابعـاد هویتـی و فرهنگـی در طراحـی ورودی بی‌توجهـی شـده و نشـانی از فرهنـگ غنـی شـهر در آن بـه چشـم نمی‌خـورد. از سـویی دیگـر بـا نگاهـی صرفاً ترافیکـی مـورد طراحـی قـرار گرفته‌انـد و منظـری واحـد و کلیشـه‌ای را شـکل داده‌انـد کـه برتـری اتومبیـل برانسـان را در اسـتفاده از فضـا در همـان ابتـدای شـهر القـا می‌نمایـد.

۲- هـدف، پرسـش، روش و فراینـد انجـام پژوهـش

هـدف از ایـن پژوهـش بازشناسـی جایـگاه عوامـل فرهنگـی در طراحـی ورودی‌هـای شـهری می‌باشـد. در ایـن راسـتا پرسـش‌های اصلـی پـژوش عبارتنـد از: ۱- فرهنـگ در طراحـی ورودی شـهر چـه جایگاهـی دارد؟ ۲- ابعـاد فرهنگـی قابـل اسـتفاده در طراحـی ورودی‌هـای شـهرها کدامنـد؟ روش پژوهـش حاضـر براسـاس هـدف کاربـردی می‌باشـد و بـه لحـاظ ماهیـت آن توصیفـی، تحلیلـی و پیمایـش میدانـی اسـت. داده‌هـای موردنیـاز پژوهـش بـه روش مطالعـه‌ی اسـنادی و کتابخانـه‌ای جمـع‌آوری شـده و در بخـش نمونـه‌ی مـوردی، عـلاوه بـر روش کتابخانـه‌ای، از روش برداشـت میدانی و پرسـش از تعـداد ۳۰ نفـر از خبـرگان نیـز اسـتفاده شـده اسـت. انتخـاب شـهرهای مـورد مطالعـه، از بیـن شـهرهای بزرگ بـا زمینـه فرهنگـی و بـا مشـورت و پرسـش از خبـرگان انجـام شـده اسـت. چنـان کـه برخـورداری از زمینـه فرهنگـی، مذهبـی و تاریخـی شـهری برجسـته، مقیـاس کلان‌شـهری و نیـز برخـوردار از پروژه‌هـای عمرانـی در ورودی شـهر معیارهـا انتخـاب بوده‌انـد. بـر ایـن اسـاس در کلان‌شـهرهای تبریـز (ورودی میـدان بسـیج و میـدان آذربایجـان)، شـیراز (دروازه قـرآن)، قـم (ورودی میـدان هفتـاد و دو تـن) و مشـهد (ورودی از نیشـابور) انتخـاب گردیدهانـد.

در ایـن پژوهـش ابتـدا بـه مطالعـه‌ی فرهنـگ و شـناختن ابعـاد گوناگـون آن پرداختیـم، سـپس بـا تجزیه‌وتحلیـل ابعـاد گوناگـون فرهنـگ و کاووش نمـودن در مفاهیـم، انگاره‌هـا و اصـول فرهنگـی تأثیرگـذار بـر بعـد کالبـدی و فضایـی طراحـی بافـت محلـه را تبییـن کردیـم و بـا مطالعـه‌ی مصادیـق ابعـاد گوناگـون فرهنـگ در نمونـه‌ی مـورد مطالعـه، انگاره‌هـا و اصـول مؤثـر بـر ابعـاد کالبـدی و فضایـی را به‌عنـوان نمونـه در دو زمینـه‌ی فرهنگـی تبییـن نمودیـم. همچنیـن دو بعـد از ابعـاد فرهنـگ را در نمونـه‌ی مـوردی پژوهـش مـورد کاووش قـرار دادیـم. شـکل زیـر، فرآینـد انجـام پژوهـش را نشـان می‌دهـد:

۳- پیشینه پژوهش

دانشـپور و ماسـتیانی (۱۳۹۳) در پژوهـش خـود در زمینـه‌ی طراحـی مبـادی ورودی شـهرها بـا رویکـرد کیفیـات ادراکی-بصـری، کیفیـات سـازمان ادراکـی-بصـری نمونـه‌ی موردمطالعـه‌ی خـود را در سـه پهنـه

شکل ۱: دیاگرام فرآیند پژوهش (نگارندگان)

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۱ . زمستان ۱۳۹۹
Urban managment
No.61 Winter 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

بررسی می‌کنند؛ ۱- پهنه‌ی خارجی (ورود ادراکی)، ۲- پهنه‌ی میانی (ورود بصری)، ۳- پهنه‌ی داخلی (ورود فیزیکی). ایشان درنهایت به تدوین اهداف، راهبرد و سیاست مرتبط با کیفیات ادراکی-بصری برای هریک از مؤلفه‌های عملکردی، زیباشناختی و زیست‌محیطی می‌پردازند و اذعان دارند با به‌کارگیری این راهبردها می‌توان ضمن تحقق انتظارات از ورودی شهر، به فضایی در شأن نام ورودی شهری دست پیدا کرد که واجد هویت بوده و تصویر ذهنی مطلوبی در ذهن کاربران ایجاد کند. نجفی تروجنی و براتی (۱۳۹۵) در پژوهش ارزیابی نماد ورودی شهرها بر مبنای مؤلفه‌های کالبدی طراحی، سه معیار اصلی برای طراحی نماد ورودی شهر معرفی می‌کنند: زیبایی، خوانایی اثر و معرفی شهر. و اظهار می‌کنند، توجه به این سه معیار در طراحی نماد ورودی شهر، ضمن خوشایند بودن جلوه‌ی بصری آن، مفاهیم لازم مرتبط با هویت شهر را نیز به ذهن مخاطب متبادر می‌سازد.

ثبوتی و سیما (۱۳۹۰) در پژوهشی، اثرات نامطلوب ورودی‌های شهری در ایران و ضرورت اصلاح آن‌ها را مورد مطالعه قرار داده‌اند. ایشان در این پژوهش، نابسامانی محیطی مبادی ورودی شهرها را، در سه ظرف زمانی گذشته، حال و آینده بررسی کرده‌اند. همچنین ایشان فضای ورودی شهرها را نیازمند ایجاد سلسله مراتب در مسیر حرکتی جریان ورود به شهر می‌دانند و توجه به حوزه‌های واسط فضای خارج شهر به فضای داخل شهر را بهترین ابزار برای دست‌یابی به این امر معرفی می‌کنند؛ این حوزه‌ها شامل حوزه‌های مستقل و نیمه‌مستقل هستند که به‌عنوان مفصل، تغییر ریتم و آهنگ ورود به شهر را ممکن می‌سازند.

بحرینی و علی طالب بابلی (۱۳۸۱) در پژوهش خود با عنوان «تدوین اصول و ضوابط طراحی محیطی ورودی شهر»، به بررسی شرایط نامطلوب محیطی فضای ورودی شهرها و اثرات منفی آن بر ساکنین و تازه‌واردین و نقشی که حرفه طراحی محیط می‌تواند در ارتقاء کیفی، بصری و عملکردی این‌گونه فضاها داشته باشد، پرداخته‌اند. ایشان درنهایت الگوهایی جهت پیوند فضای شهر با محیط خارج آن با استناد به واقعیات و الگوهای موجود ارائه داده‌اند. الگوی ارتباط فضایی ایشان، الگوی فضای سوم به‌عنوان فضای رابط می‌باشد.

باقری و منصوری (۱۳۹۶)، در پژوهشی با عنوان «ورودی شهر، به‌مثابه عنصری جهت ایجاد هویت مستقل برای منظر شهری» به این نتیجه دست‌یافته‌اند که شاخص بودن ورودی شهر، فارغ از تشخص کالبدی آن بیشتر در تشخص معنایی آن نهفته است چرا که ورودی شهر هویتی مستقل از شهر ندارد بلکه ورودی به‌عنوان عنصری جهت ایجاد هویت مستقل برای منظر شهری است. ورودی، منظر امروزی متراکم از شهر است، که بیانی امروزی از شهر دارد. با این تعریف ورودی، مفصل نیست زیرا مفصل یک هویت مستقل است فارغ از بیرون و درون اما ورودی هویت مستقل نیست بلکه تلفیق هویت‌هاست.

۴- چارچوب نظری پژوهش

ورودی نه فقط یک فضا که مکانی پذیرای فعل ورود با تمام آداب و ویژگی‌هایش است. این مفصل به‌تنهایی واجد شخصیت و ویژگی‌هایی است که آن را تبدیل به مکانی متمایز از دو عرصه‌ی درون و بیرون می‌نماید. این مکان همواره دارای حال و هوایی خاص و بار معنایی ویژه‌ای است که با استناد به عوامل فیزیکی و ذهنی، آداب ورود به یک مکان را یادآور می‌شود از اینجاست که لزوم پرداختن به ورودی شهر به‌عنوان یک فضای شهری مطرح می‌شود و اهمیت آن در این است که ورودی، نخستین فضای شهری است که هرکس به هنگام ورود به شهر با آن مواجه می‌گردد (پاکزاد، ۱۳۹۳: ۹-۲). با این حال، ورودی کنونی شهرها وضعیتی کاملاً متفاوت دارد. در اغلب شهرها نه تنها فضایی با ویژگی‌های ورودی تعریف نشده، بلکه این عرصه، در ابعاد مختلف کالبدی، بصری، زیست‌محیطی در وضعیتی بحرانی به سر می‌برد. اهمیت و ویژگی ورودی شهرها را می‌توان در دوره‌های گذشته و معاصر بررسی نمود:

۴- ۱- اهمیت جایگاه ورودی شهر در دوره‌های گذشته

در گذشته، اولین نشانه‌ی بصری شهر در ذهن ناظر، ورودی شهرها (دروازه، حصار، بارو، سواد، خندق و ...) بود. حس ورود از طریق دیدن حصار و بارو و

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۱ . زمستان ۱۳۹۹
Urban managment
No.61 Winter 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

شکل ۲: ویژگی‌های ادراکی و عملکردی فضای ورودی شهرهای قدیم ایران، نگارندگان برگرفته از (بحرینی، علی طالب بابلی، ۱۳۸۱)

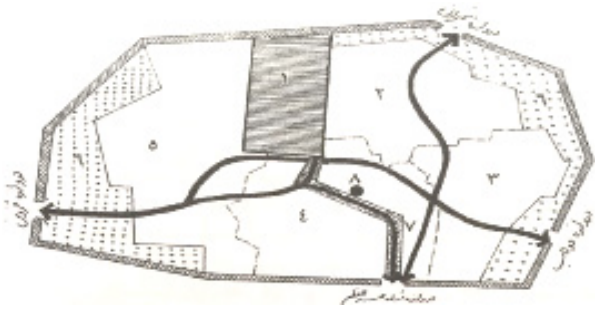
کشتزارها و باغ‌ها به مسافر انتقال می‌یافت، در این میان، این بارو بود که نخستین تصویر عینی را از شهر در مسافران ایجاد می‌کرد (ابلقی و پورجوهری، ۱۳۸۵: ۴۶). شهرهای ایرانی پیش از اسلام، به‌ویژه در دوران هخامنشی و ساسانی، بر مبنای باورهای دینی و متأثر از مقوله‌ی جهان‌بینی ساخته می‌شد. این شهرها معمولاً به حصاری ختم می‌گشت که چهار دروازه به چهارسوی عالم داشته و یادآور جهات اربعه بود. در این دوران علاوه بر دو عملکرد برقراری ارتباط و نمایش جهات اربعه، مفهومی فلسفی در رابطه با شهر و دروازه‌های آن وجود داشته است. به‌طور کلی فضای ورودی شهرهای قدیم ایران همانند بناها فضایی با ماهیت انعطاف‌پذیر بود که می‌توانست همانند یک مفصل خود را با ویژگی‌های هر دو فضایی که به هم پیوند می‌یابند منطبق سازد (بحرینی، علی طالب بابلی، ۱۳۸۱: ۱۵ و ۱۷).

دروازه‌ها ازجمله عناصر اساسی در یک شهر محسوب می‌شدند: "...این دروازه‌ها در لبه‌ی خارجی محدوده‌ی شهر یعنی در حصار آن جا داشتند. در قدیم سواد (ربض یا حومه) معدودی از شهرهای بزرگ دارای حصار و دروازه‌های جداگانه بود که جزو دروازه‌های بیرونی شهر به شمار می‌آمدند. همه‌ی دروازه‌های بیرونی همواره در امتداد مسیر جاده‌ها و راه‌های منتهی به شهر قرار داشتند" (سلطان‌زاده، ۱۳۹۰).

نخستین دروازه‌های شهر تهران متعلق به دوره‌ی صفوی است. حصار شاه‌طهماسبی چهار دروازه داشت: دروازه قزوین در مدخل بازارچه‌ی قوام‌الدوله در مسیر ارتباطی قزوین، دروازه دولاب در مدخل بازارچه‌ی نایب‌السلطنه خیابان ری فعلی و در راستای جاده‌ی ارتباطی با خراسان، دروازه شمیران در مسیر پامنار با نواحی شمالی شهر ارتباط داشته و دروازه شاه‌عبدالعظیم در ابتدای بازار، دروازه در مسیر ارتباطی مهم شهر با مدفن حضرت عبدالعظیم، قم و اصفهان قرار داشت (بهزادفر، ۱۳۹۰: ۱۰۳).

تصویر ۱: موقعیت دروازه‌های شهر در دوره‌ی صفویه و زندیه (مأخذ: بهزادفر، ۱۳۹۰)

تصویر ۲: دروازه شمیران (مأخذ: بهزادفر، ۱۳۹۰)

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۱ . زمستان ۱۳۹۹
Urban managment
No.61 Winter 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

تصویر ۳: دروازه قزوین (مأخذ: بهزادفر، ۱۳۹۰)

تصویر ۴: دروازه شاه عبدالعظیم (مأخذ: بهزادفر، ۱۳۹۰)

۴- ۲- اهمیت جایگاه ورودی شهر در دوره معاصر

ورودی شهر به‌عنوان نخستین فضایی از شهر است که مسافران با آن مواجه می‌شوند، درنتیجه اولین تصویر ذهنی فرد از شهر را شکل می‌دهند. پاکزاد (۱۳۹۳) در گونه‌بندی ورودی شهرهای امروزی، دو صحنه را معمول می‌داند:

۱- صحنه‌ای خودجوش که توسط ساکنین آن حوزه به‌صورت غیرقانونی ایجاد شده و از هیچ الگوی از پیش فکرشده‌ای تبعیت نمی‌کند، اما به دلیل تکرار زیاد، خود به‌صورت الگو درآمده است. که معمولاً مربوط به شهرهای کوچک و آبادی‌هایی است که بر سر راه‌های مواصلاتی مهم کشور قرارگرفته‌اند، و یا ورودی‌های فرعی شهرهای بزرگ و متوسط. فارغ از این که شهرهای موردنظر، کویری، ساحلی یا کوهستانی باشند، مناظر مشابهی در ورودی آن‌ها به چشم می‌خورد. تنها عاملی که به راننده و مسافر اعلام می‌کند که به شهر نزدیک شده، تابلویی است که شروع شهر را اعلام و خوشامد می‌گوید.

۲- صحنه‌ی ورودی‌هایی که براساس الگویی نامعلوم با دخالت مدیران شهری شکل گرفته است.

به دنبال توسعه‌ی کالبدی سریع شهرها، شاهد آن هستیم که شهر پس از مدتی، ورودی خود را دربر گرفته و فضای ورودی ناچاراً به یکی از محله‌های درون شهر تبدیل می‌گردد. لذا ضروری است هنگام طراحی و برنامه‌ریزی ورودی یک شهر، انعطاف‌پذیری آن به‌عنوان اصلی مهم در نظر گرفته شود تا در آینده و با اضافه شدن آن به بافت شهر، به‌عنوان یک محله، علاوه بر پاسخ‌گویی به نیازهای محلی شهروندان، مسائل جدیدی برای شهر ایجاد نکند و نیز خاطره‌ی آن باقی بماند.

۴- ۳- فرهنگ و معیارهای فرهنگی در ورودی شهر

باتوجه به مشکلات ایجاد شده در نتیجه‌ی رویکردهای استاندارد به برنامه‌ریزی شهری راهبردی، در نزد بسیاری، فرهنگ از جهات مختلف به‌عنوان یک گزینش هوشمندانه برای برون‌رفت از مشکلات، مطرح شده است (عباس‌زاده به نقل از Evans ۱۳۹۱: ۴۲). ایجاد هویت شهری (Gimeno Martinez 2007، عباس‌زاده ۱۳۹۱)، افزایش مداخله اجتماعی محلی (Goldbard 2006، عباس‌زاده ۱۳۹۱) و جذب منابع و استعدادها (Florida 2002، عباس‌زاده ۱۳۹۱) چالش‌هایی هستند که ابزارهای سنتی، در فراهم کردن راه‌حل‌های مناسب برای آن‌ها نارسا به‌نظر می‌رسیدند و از این رو فرهنگ به مانند یک رویکرد نویدبخش جلوه کرد که احتمالاً عناصری الهام‌بخش، هم در سطح مفهومی و هم سیاستی پیش‌رو قرار می‌دهد (Landry 2006 2007، عباس‌زاده ۱۳۹۱: ۴۲).

راپاپورت (۱۹۷۷) مجموعه‌ی ارزش‌ها و هنجارها را «فرهنگ» خوانده که در قالب اعتقادات، هنر، اخلاق، قانون، آداب و رسوم و سمبل‌های مشترک ظاهر می‌گردد (p.15).

آشوری (۱۳۵۷) در بیان مفهوم فرهنگ به تعاریف ارائه شده از صاحب‌نظران مختلف در این زمینه در دوره‌های زمانی متفاوت اشاره می‌کند:

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۱ . زمستان ۱۳۹۹
Urban managment
No.61 Winter 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

جدول ۱: تعریف‌های تشریحی فرهنگ (نگارندگان برگرفته از آشوری ۱۳۵۷)

صاحب‌نظر	مفاهیم	نکات و مفاهیم کلیدی
تایلور (۱۸۷۱م)	کلیت درهم‌تافته‌ای شامل دانش، دین، هنر، قانون، اخلاقیات، آداب‌ورسوم، و هرگونه توانایی و عاداتی که آدمی همچون عضوی از جامعه به‌دست می‌آورد.	کلّیتی یگانه از ابعاد اجتماعی
ویلسر ۱۹۲۰	تمامی کردوکارهای اجتماعی به گسترده‌ترین معنای آن، مانند زبان، زناشویی، نظام مالکیت، ادب و آداب، صناعات، هنر و جز آن.	شامل تمامی کردوکارهای اجتماعی
دیکسون ۱۹۲۸	الف) مجموعه‌ی تمامی کردوکارها، رسوم و باورها. ب) مجموعه‌ی فرآورده‌ها و کِردوکارها، نظام دینی و اجتماعی، رسوم و باورهای یک قوم ... که بنابه عادت، آن‌ها را «تمدن» می‌نامیم.	مجموعه‌ی فرآورده‌ها و کِردوکارها تحت عنوان تمدّن
بندیکت ۱۹۲۹	کلیتِ همتافته‌ای از تمامی عاداتی که آدمی همچون عضوی از جامعه فراگرفته است.	کلّیتی همتافته از عادات
بوس ۱۹۳۰	دربرگیرنده‌ی تمامی نمودهای عادات اجتماعی در یک واحد اجتماعی و نیز واکنش‌های فرد، تحت تأثیر گروهی که در آن می‌زید، و فرآورده‌های کِردوکار انسانی است که آن عادات تعیین‌کننده‌ی چگونگیِ آنند.	شامل نمودهای عادات، واکنش‌ها، فرآورده‌های کِردوکار
هیلر ۱۹۳۳	باورها، نظام‌های فکری، فنون علمی، راه و رسم‌های زندگی، رسوم، سنت‌ها، و تمامی شیوه‌های کردار که جامعه بدان سازمان می‌بخشد؛ فرهنگ شامل تمامی کردوکارهایی‌ست که در اجتماع [از روابط] میان افراد شکل می‌گیرد و یا از یک گروه اجتماعی آموخته می‌شود، ولی صورت‌های خاصی از رفتار را که سرشتِ ارثی از پیش تعیین کرده‌است شامل نمی‌شود.	نظام‌های فکری و شیوه‌های کِردار تحت سازمان جامعه، منهای رفتارهای حاصل از سرشتِ ارثی
لینتون ۱۹۳۶	...کل تصورات، پاسخ‌های عاطفی شرطی، و الگوهای عادی رفتار که اعضای جامعه از راه آموزش کسب کرده‌اند و کمابیش در آن مشترکند.	تصورات، پاسخ‌های عاطفی و الگوهای رفتاری آموخته‌شده از جامعه و مشترک
لووی ۱۹۳۷	مجموعه‌ی چیزهایی که فرد از جامعه‌ی خود کسب می‌کند یعنی، باورها، رسوم، سنجه‌های هنری، عادات خورودوخوراک و پیشه‌هایی که نه از راه کردوکارِ خود بنیاد او، بلکه به‌صورت میراثی از گذشته، از راه آموزش‌وپرورش رسمی و غیررسمی، به او رسیده است.	اکتسابی از جامعه، کِردوکار میراثی
پانونسیو ۱۹۳۹	کلیت همتافته‌ای از نظام مفاهیم و کاربردها، سازمان‌ها، مهارت‌ها و وسایلی که بشر بدان‌ها با طبیعت جسمانی، زیستانی و بشری برای برآوردن نیازهای خود روبرو می‌شود.	کلّیتی برای رفع نیازها
مالینوسکی ۱۹۴۴	کلیت یکپارچه‌ای مرکب از وسایل و کالاهای مصرفی، خصوصیات اساسی گروه‌های اجتماعی گوناگون، تصورات و پیشه‌ها و باورها و رسوم بشری.	کلّیتی یکپارچه از وسایل، خصوصیات و تفکرات
کلاکن و کلی ۱۹۴۶	گنجینه‌ی انباشته‌ای از آفرینندگی بشر: کتاب‌ها، نقاشی‌ها، بناها و مانند آن، و نیز دانش هماهنگ کردن خود با محیط، چه انسانی چه طبیعی، زبان، رسوم و نظام آداب، فضایل اخلاقی، دین و احکام شایست و ناشایست که با گذشتِ روزگاران پدید آمده است.	گنجینه‌ی انباشته‌ای از آفرینندگی بشر
بیدنی ۱۹۴۷	اشارت دارد به‌صورت‌های آموخته‌ی فنون، رفتار، احساس و اندیشه‌ی افراد در جامعه و نهادهای اجتماعی که برای رسیدن به هدف‌های مشترک همکاری می‌کنند.	صورت‌های آموخته شده توسط افراد با هدف مشترک
کروبر ۱۹۴۸	انبوه واکنش‌های آموخته و آموزنده شده‌ی عضلانی، [ونیز] عادات، فنون، اندیشه‌ها، و ارزش‌ها–و رفتار ناشی از آن‌ها– تشکیل‌دهنده‌ی فرهنگ است. فرهنگ فرآورده‌ی اختصاصی و انحصاری انسان‌هاست و کیفیت ممتاز کننده‌ی آن‌ها [از دیگر موجودات]	شامل واکنش‌های آموخته شده. منحصر به انسان.
هرسکوویتس ۱۹۴۸	اشاره دارد به آن بخش از دستگاه کلی زندگانی بشری شامل اشیاء مادی ساخته‌ی دست بشر، فنون، جهت‌گیری‌های اجتماعی، دیدگاه‌ها و هدف‌های تعیین شده‌ای‌ست که عواملِ بی‌واسطه‌ی تعیین‌کننده‌ی رفتار هستند. بنایی‌ست مبین تمامی باورها، رفتارها، دانش‌ها، ارزش‌ها و مقاصدی که شیوه‌ی زندگی هر ملت را مشخص می‌کند... و سرانجام عبارتست از هرآنچه یک ملت دارد، از آنچه که می‌کند و هر آنچه می‌اندیشد.	عواملِ بی‌واسطه‌ی تعیین‌کننده‌ی رفتار. شامل دارایی، عمل و اندیشه‌ی یک ملّت.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

در تجمیع دیدگاه نظریه‌پردازان در باب فرهنگ می‌توان آن را یک کلیت پیچیده دانست که تمام ابعاد زندگی انسان ازجمله سنت‌ها، رسوم، راه و رسم‌های زندگی، فنون علمی، نظام‌های فکری، باورها و همه‌ی شیوه‌های کردار، دانش، دین، هنر، قانون، اخلاقیات، آداب‌ورسوم، هرگونه توانایی، عادات خوردوخوراک و پیشه‌هایی که نه از راه کردوکارِ خود بنیاد او، بلکه به‌صورت میراثی از گذشته، از راه آموزش‌وپرورش رسمی و غیررسمی، به او رسیده است، و... را در برمی‌گیرد. با بررسی و کاووش در تعاریف ارائه شده از فرهنگ، می‌توان ابعاد مختلف آن را به چنین نام برد:

شکل ۳: ابعاد فرهنگ در حیات شهری و مصادیق آن (نگارندگان)

جدول ۲ – ابعاد فرهنگ در طراحی ورودی شهرها

ابعاد فرهنگ	معیارها و کیفیت‌ها	ویژگی‌ها، ضرورت و اهمیت	روش‌های تجلی ابعاد فرهنگی	مثال‌ها و مصادیق
دین و مذهب	تشخص هویت فرهنگی خوانایی و تصویر ذهنی از فرهنگ شهر نشانه و نماد فرهنگی مهمان‌نوازی سلام و خوشامدگویی صمیمیت و گرمی بدرقه و خداحافظی با میهمان منظر فرهنگی رویدادپذیری غذاها و نوشیدنی‌های منحصربفرد زیبا و هنری	مذهب شیعه و بایدونبایدهای مذهبی	استفاده از هنرهای نگارگری، خوشنویسی، معماری، نقاشی، مجسمه‌سازی و ...	بدرقه کردن مسافر با قرآن، ادعیه بدرقه‌ی مسافر
تاریخ		تاریخ و پیشینه شکل‌گیری شهر، آثار، وقایع و رویدادهای تاریخی شهر	المان آثار و وقایع تاریخی شهر، بیان روایت‌گونه‌ی رویدادهای تاریخی طی مسیر ورودی، تصویرسازی و نقاشی	قیام سربداران، جنگ تحمیلی، انقلاب مشروطه
معماری		سبک و شیوه‌های ساخت و ساخت ویژه‌ی منطقه	تزئینات بومی ساختمان، نمودهای اقلیم بومی، مصالح بومی و ...	بادگیرهای یزد، سقف شیروانی شهرهای شمالی
هنر		هنرهای شناخته‌شده و هنرمندان بنام شهر	سردیس، تندیس، المان، نمایش هنر بومی و صنایع‌دستی	هنر قالی‌بافی تبریز، هنر چاروق دوزی بجنورد، هنر قلم‌زنی اصفهان
آیین‌ها و رسوم		آداب و رسوم خاص منطقه، آیین برگزاری مراسم مختلف ایرانی و اسلامی	مجسمه‌سازی، نقاشی، المان، فضاسازی	آیین قالی‌شویان مشهد، اردهال کاشان
دانش		طب سنتی ایران، دانش ساخت و استخراج منابع، دانش تولید محصولات بومی، ابزارآلات ابداعی	المان، تصویرسازی، نقاشی، مجسمه‌سازی و ...	قنات‌های یزد، چرخ ریسه‌گری و ابزارهای بافندگی شمال خراسان، طب سنتی بوعلی سینا همدان
نشانه‌ها و نمادها		وجه تسمیه، بناهای نمادین، نشانه‌های طبیعی و مصنوع	استفاده از هنرهای نگارگری، خوشنویسی، معماری، نقاشی، مجسمه‌سازی و ...	نخل به‌عنوان نماد طبیعی شهر آبادان، بادگیر به‌عنوان نماد مصنوع شهر یزد
سبک زندگی		غذاها و لباس‌های بومی شهر، زبان و گویش	تعریف کاربری‌های دائمی عرضه‌ی غذاها و لباس‌های بومی، نقاشی و تصویرسازی، ساخت مجسمه و المان و...	پوشش خاص محلی شیراز، خوراکی یورولما یومورتا تبریز

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۱ . زمستان ۱۳۹۹
Urban managment
No.61 Winter 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

۵- مسائل و مشکلات ورودی‌های شهرهای معاصر ایران

ورودی شهر از طرفی در ارتباط با سیستم پیچیده‌ی شهر می‌باشد، و از طرفی دیگر، فضایی شهری با هویت مستقل است که کیفیت آن متأثر از ابعاد مختلف فرهنگی، اجتماعی، کالبدی، اقتصادی، منظر، تاریخی و ... می‌باشد. در شناخت و تحلیل مسائل و مشکلات ورودی‌های کنونی شهرهای ایران، دریافتیم که در طراحی و برنامه‌ریزی آن‌ها، ابعاد تأثیرگذار بر کیفیت فضای شهری موردتوجه لازم واقع نشده‌اند. درواقع در اکثر شهرهای ایران، به ورودی شهر به‌عنوان یک فضای شهری با هویت مستقل توجه نشده است.

ورودی‌های امروزی شهرها، در سازمان فضایی شهر نادیده انگاشته شده‌اند و در توسعه‌های آتی و گسترش شهر، به آن توجه نشده است. در طراحی آن صرفاً اتومبیل در نظر گرفته شده و این امر به بی‌هویتی و یک شکل شدن ورودی‌های شهرهای مختلف در فرهنگ‌ها و اقلیم‌های متفاوت منجر شده است. عمدتاً دیدگاه مدرنیستی و عملکردگرایانه، موجب نگاه صرفاً فنی و ترافیکی به ورودی شهرها شده و حاصل آن، فلکه‌های خارج از مقیاس، تقاطع‌های غیرهمسطح، عرصه‌ی بی‌هویت و کلیشه‌ای، فضاهای غیرانسانی و فاقد حس ورودی شده است.

همواره در طراحی فضاهای مختلف شهری، معیارهایی وجود دارند که علاوه بر معیارهای عام فضا، متناسب با ماهیت و کارکرد فضا تعریف می‌گردند. در این پژوهش نیز معیارهای خاص فضای ورودی شهر، در تناسب با ماهیت ورودی تعریف می‌شوند و لزوم توجه به آن‌ها در طراحی این فضاها از اهمیت بالایی برخوردار است. ازجمله معیارهای مهم طراحی ورودی شهر «تشخص» می‌باشد. تشخص به این مفهوم که ورودی هر شهر معرف خصوصیات و عناصر شاخص هویتی همان شهر باشد. با مشاهده‌ی ورودی شهرهای ایران می‌توان به‌خوبی به این مسئله پی برد که اغلب ورودی‌ها فاقد شخصیت ویژه و منحصربفرد هستند و نه تنها تشخص آن‌ها دچار تنزل شده بلکه «هویت فرهنگی» و «منظر فرهنگی» آن‌ها، به‌عنوان دو معیار مهم دیگر در طراحی ورودی شهر، نیز مورد بی‌توجهی و غفلت واقع شده است. چرا که ازجمله ویژگی‌های یک شهر، که قدرت زیادی در به وجود آوردن تمایز و تنوع در عناصر، شخصیت و هویت شهر یا مکان دارد، عامل فرهنگ است. بی‌توجهی به عامل فرهنگ، گامی مسلم در جهت کلیشه شدن، تقلید و بی‌هویتی می‌باشد.

«پذیرندگی»، «خوانایی» و «تشخص» سه ویژگی کیفی است که از ورودی هر شهر انتظار می‌رود (پاکزاد، ۱۳۸۵: ۱۲). مقصود از «پذیرندگی» انتظار شخص از پذیرفته شدن و احساس خوشایند داشتن در هنگام ورود است. «خوانایی» بر لزوم وضوح ورودی شهر، به‌خصوص به دلیل حاکمیت سواره تأکید دارد و «تشخص»، کیفیتی است که به‌منظور تحقق آن، ورودی هر شهر، باید معرف خصوصیات و عناصر شاخص هویتی همان شهر باشد (روستا، خطیبی و ابوعلی، ۱۳۸۷: ۹۶).

با توجه به آن‌چه که درمورد شرایط تحقق پذیرندگی گفته شد، می‌توان معیارهای «صمیمیت»، «مهمان‌نوازی»، «سلام و خوشامدگویی» و همچنین «بدرقه و خداحافظی با میهمان» را نام برد. چرا که اولاً در ساختن تصویر ذهنی مسافران و رانندگان از شهر بسیار تأثیرگذار است، دوماً ماهیت ورودی بودن فضا، وجود چنین ویژگی‌هایی را در خود می‌طلبد. با نگاهی به ورودی و خروجی شهرهای کشور، می‌توان غفلت از این ویژگی‌ها را مشاهده نمود که چطور

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

منجـر بـه افـت کیفیت‌هـای فضایـی گردیـده. امـروزه ویژگی‌هایـی ماننـد سـلام و خوشـامدگویی و بدرقـه‌ی میهمـان، در حـد تابلویـی کوچـک در حریـم شـهر تقلیـل یافتـه اسـت. از دیگـر معیارهـای مهـم کـه بـه ایجـاد پذیرندگـی و افزایـش کیفیـت فضایـی می‌انجامـد می‌تـوان وجـود «غـذا و نوشـیدنی‌های منحصربفـرد» را نـام بـرد کـه به‌واسـطه‌ی فراهـم نمـودن بسـتر مناسـب، می‌توانـد ویتریـنی از فرهنـگ و ذائقـه‌ی غذایـی مـردم آن شـهر باشـد. همچنیـن بخشـی از نیازهـای مسـافرین را در فضـای ورودی شـهر پاسـخ داده و کیفیت‌هـای فضایـی را نیـز افزایـش می‌دهـد.

در زمینـه‌ی کیفیـت خوانایـی همان‌طـور کـه در تعریـف آن اشـاره شـد، توجـه بـه «خوانایـی و تصویـر ذهنـی از فرهنـگ شـهر» و «نشـانه و نمـاد فرهنگـی»، می‌توانـد عـلاوه بـر تحقـق کیفیـت خوانایـی در ورودی شـهر، منحصربفـرد بـودن و مطلوبیـت فضایـی ورودی را نیـز افزایـش دهـد. امـا چیـزی کـه امـروزه مشـاهده می‌شـود، ورودی‌هـای شـهرهای مختلـف اغلـب بـدون توجـه بـه زمینـه و فرهنـگ خـاص شـهر، بـا تکیه‌بـر بعـد ترافیکـی و حمل‌ونقـل، رونوشـتی از ورودی‌هـای سـایر شـهرها می‌باشـند. به‌طـور مثـال می‌تـوان بـه ورودی شـهر مشـهد اشـاره کـرد، کـه فاقـد هرگونـه نشـانه و نمـاد فرهنگـی می‌باشـد و بـا تصویـر ذهنـی مسـافرین و زائریـن تطابقـی نـدارد.

مبـادی ورودی شـهر نقـش مهمـی در ایجـاد تصویـری کلـی از شـهر در ذهـن عابـر ایفـا می‌کنـد و معمـولاً یکـی از متغیرهـای مؤثـر در قضـاوت تازه‌واردیـن در مـورد کلیـت شـهر محسـوب می‌شـود. زشـتی و زیبایـی شـهر از دیـد تازه‌واردیـن می‌توانـد تـا حـد زیـادی تحـت تأثیـر ویژگی‌هـای کالبـدی و کارکـردی و زیبایی‌شناسـی مبـادی ورودی شـهر قـرار گیـرد. از طـرف دیگـر مبـادی ورودی شـهر یکـی از اصلی‌تریـن اجـزای سـاختار کالبـدی و فضایـی شـهر محسـوب می‌شـود کـه بـه لحـاظ کارکردهـای متعـدد از اهمیـت خاصـی در برنامه‌ریـزی شـهری برخـوردار اسـت (قدمـی و دیگـران، ۱۳۹۰: ۱۸۳). «زیبـا و هنـری» بـودن یـک فضـا بخصـوص در ابتـدای شـهر، عاملـی اسـت کـه بـر ایجـاد حـس تعلـق و در ذهـن مانـدن آن شـهر بسـیار تأثیرگـذار اسـت و یکـی از معیارهـای مهـم در طراحـی فضـای ورودی شـهر بـه شـمار می‌آیـد. چـرا کـه کیفیـت فضایـی را افزایـش داده و به‌خوبـی معـرف شـهر می‌باشـد. بی‌توجهـی بـه ایـن عامـل موجـب ایجـاد تصویـر ذهنـی بی‌کیفیـت و نامطلـوب از شـهر می‌گـردد. ورودی نخسـتین فضـای شـهری اسـت کـه هرکـس بـه هنـگام ورود بـه شـهر بـا آن مواجـه می‌شـود. ورودی مکانـی اسـت خلـق شـده بـرای یـک اتفـاق کـه معنـی ایـن اتفـاق، ورود و خـروج آگاهانـه از دنیایـی بـه دنیـای دیگـر اسـت (پاکـزاد، ۱۳۸۵: ۲-۹). ماهیـت فضـا و مـکان بـودن آن، لـزوم داشـتن ویژگی‌هـای فضـای شـهری و مـکان را ایجـاب می‌کنـد. امـا متأسـفانه امـروزه یکـی از مسـائل ورودی‌هـای امـروز شـهرها، فاقـد فضـای جمعـی بـودن آن‌هـا می‌باشـد کـه فرصـت وقـوع رویدادهـا را بـه ایـن فضاهـا نمی‌دهـد. رویـداد پذیـری عامـل مهمـی در ایجـاد احسـاس تعلـق و در ذهـن مانـدن و مکان شـدن یـک فضـا دارد. بنابرایـن «رویـداد پذیـری» معیـار مهمـی در افزایـش کیفیـت فضـای ورودی محسـوب می‌گـردد. در جـدول زیـر به‌طـور خلاصـه بـه معرفـی معیارهـای طراحـی ورودی و مسـائل و آسـیب‌های بی‌توجهـی بـه آن‌هـا، بـا اشـاره بـه مصادیـق آن در شـهرهای ایـران پرداختـه شـده اسـت:

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۱ . زمستان ۱۳۹۹
Urban managment
No.61 Winter 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

جدول ۳ – معیارها، مسائل و مصادیق پیش روی فضاهای ورودی شهرها

معیار	آسیب‌ها و مسائل پیش رو	مثال‌ها و مصادیق
تشخص	ورودی اغلب شهرها نماد چهره و شخصیت آن شهر نمی‌باشد.	 ورودی شهید کسائی تبریز
هویت فرهنگی	بی‌توجهی به هویت فرهنگی شهرها در اغلب ورودی‌ها خودنمایی می‌کند که منجر به کلیشه‌ای شدن و تقلید در طراحی ورودی شهر گشته است.	 ورودی شهر مشهد، بلوار آزادی
خوانایی و تصویر ذهنی از فرهنگ شهر	ورودی‌های شهرهای مختلف اغلب بدون توجه به زمینه و فرهنگ خاص شهر، با تکیه‌بر بعد ترافیکی و حمل‌ونقل، رونوشتی از ورودی‌های سایر شهرها می‌باشند.	 ورودی شهر تبریز، بزرگراه بسیج
نشانه و نماد فرهنگی	اغلب نمادهای فرهنگی در ورودی شهرها به چشم نمی‌خورند و یا صرفاً به المانی خارج از مقیاس در میانه‌ی فلکه‌ی ترافیکی بسنده شده است.	 ورودی شهر مشهد
مهمان‌نوازی	اغلب نشانی از مهمان‌نوازی در ورودی‌ها به چشم نمی‌خورد.	 ورودی شهر مشهد، بلوار آزادی
سلام و خوشامدگویی	اغلب ورودی‌های شهری فضایی عبوری صرفاً ترافیکی هستند. و صرفاً به تابلویی با مضمون خوش‌آمدید اکتفا نموده‌اند.	 ورودی شهر قم

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

صمیمیت و گرمی	اغلب ورودی‌های شهری ارتباطی با مسافرین و رانندگان برقرار نمی‌کنند و نشانه‌ای از صمیمیت و گرمی در آن‌ها دیده نمی‌شود.	 ورودی شهر قم، بزرگراه امام رضا
بدرقه و خداحافظی با میهمان	آیین بدرقه‌ی مهمان عموماً در خروجی و ورودی شهرها به چشم نمی‌خورد مگر در موارد انگشت‌شمار و غالباً ابعاد ترافیکی موردتوجه قرار گرفته است.	 میدان آذربایجان تبریز
منظر فرهنگی	علی‌رغم وجود فرهنگ غنی بسیاری از شهرهای ایران، در ورودی شهرها به فرهنگ و منظر فرهنگی شهر پرداخته نشده است.	 ورودی شهر مشهد، بزرگراه سلسله الذهب
رویدادپذیری	ورودی‌های شهرها غالباً فاقد فضای طراحی شده هستند و بستر وقوع رویداد در آن‌ها دیده نمی‌شود.	 ورودی شهر تبریز
غذاها و نوشیدنی‌های منحصربفرد	اغلب محصولات غذایی منحصربفرد شهرها چه در طراحی و چه در جانمایی کاربری‌ها در ورودی شهر، نادیده انگاشته می‌شوند.	 ورودی شهر قم، میدان ولی‌عصر (عج)
زیبا و هنری	عدم استفاده از روش‌های هنری در معرفی شهر و فرهنگ آن.	 ورودی شهر قزوین

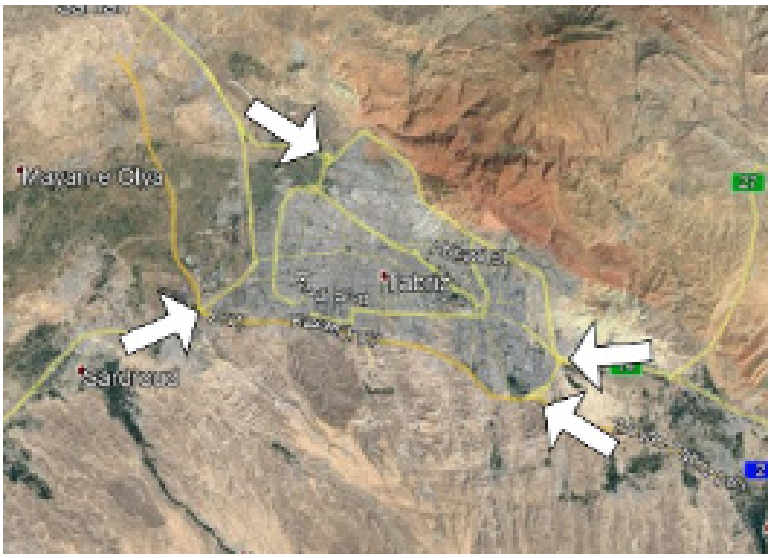
مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۱ . زمستان ۱۳۹۹
Urban managment
No.61 Winter 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

۶- نمونه موردی؛ ورودی شهرهای تبریز، قم، شیراز و مشهد

۶- ۱- ورودی‌های شرقی و غربی کلان‌شهر تبریز

موقعیت جغرافیایی تبریز، باعث چهارراهی بودن وضعیت این شهر شده و این عامل موجب شده تا این شهر همیشه نقش کنترل کننده بر حرکات این چهارراه مهم داشته باشد. یک محور از این دو محور که مشهورترین نامی را که برای آن می‌شناسیم همان جاده ابریشم است از شرق به غرب ایران امتداد داشته است (فرزام‌فر، ۱۳۹۲: ۸۷-۸۸). ورودی‌های اصلی شهر تبریز از سمت شرق و جنوب شرقی، شمالی غربی و جنوب غربی می‌باشند. ورودی‌های مذکور ویژگی‌های کالبدی، عملکردی، فضایی، زیبایی‌شناسی و زیست‌محیطی مشابهی دارند و نتایج حاصل از بررسی هریک از آن‌ها در موارد، به‌طور کلی قابل تعمیم می‌باشد. ورودی جنوب شرقی از سمت تهران، اتوبان شهید کسائی بوده و به دلیل حجم تردد از اهمیت بالایی برخوردار است لذا در این بخش به مطالعه و تحلیل آن می‌پردازیم.

تصویر ۵: ورودی‌های شهر تبریز (مأخذ: گوگل ارث)

ورودی جنوب شرق شهر تبریز، محوری ورودی از سمت تهران به سمت تبریز می‌باشد که با نام اتوبان شهید کسائی شناخته می‌شود. و به نوعی ورودی استان‌های غربی کشور نیز محسوب می‌گردد. ورودی مذکور در امتداد جاده‌ی مواصلاتی تهران می‌باشد و شامل چند تقاطع غیرهمسطح بوده که دسترسی مستقیم به شهر را فراهم می‌آورد. در طراحی آن کوچک‌ترین توجهی به حضور پیاده نشده، همچنین فضایی برای توقف و نیز انتخاب مسیر در آن در نظر گرفته نشده است. سرعت ترافیک در آن کنترل نشده و فرصت ادراک برای مسافرین و تازه‌واردین وجود ندارد.

منظرسازی بسیار ضعیف صورت گرفته و هیچ‌گونه نشانه‌ای از هویت و فرهنگ غنی تبریز و آذربایجان در آن به چشم نمی‌خورد. فضا و کاربری‌های خدماتی ضروری در دسترس مسافر قرار ندارد و دسترسی به آن‌ها نیازمند طی مسیر بیشتر می‌باشد که عموماً مطلوب مسافران نیست.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۱. زمستان ۱۳۹۹
Urban managment
No.61 Winter 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

تصویر ۶: تحلیل وضعیت ورودی‌های مهم تبریز (مأخذ: نگارندگان)

تصویر ۷: ورودی‌های شهر شیراز (مأخذ: گوگل ارث)

۶- ۲- ورودی شیراز:

ورودی‌هـای شـهر شـیراز از شـمال غربـی، شـمال شـرقی، جنـوب شـرقی و غـرب هسـتند کـه مهم‌تریـن آن‌هـا ورودی شـمال غـرب می‌باشـد و بـه دروازه قـرآن معـروف اسـت. ایـن ورودی بـه لحـاظ اهمیـت آن و ویژگی‌هـای خـاص کالبـدی، فضایـی، فرهنگـی کـه دارد در ایـن بخـش مـورد بررسـی و تحلیـل قـرار می‌گیـرد.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۱ . زمستان ۱۳۹۹
Urban managment
No.61 Winter 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

ورودی شمال غرب شهر شیراز محوری ورودی از سمت اصفهان به سمت شیراز است که به نام دروازه قرآن شناخته می‌شود. دروازه قرآن در دوره‌ی دیلمیان ساخته شده و پس از صدمات زیادی که در دوره‌ی زندیه به آن وارد شد، در سال ۱۳۲۸ با همت بازرگانی به نام حسین ایگار مرمت گردید و در سال‌های اخیر به فضاسازی اطراف آن پرداخته شد. دروازه قرآن و محدوده‌ی پیرامون آن از نواحی دوست‌داشتنی شیراز محسوب می‌شوند که احساس می‌شود به موجب ساختار جالب توجه آن و بواسطه فرصتی که برای حضور و تجربه در مکان در اختیار شهروندان قرار می‌دهد موردتوجه واقع شده باشد. دروازه قرآن به‌مثابه ورودی و هویت کالبدی شهر شیراز به همراه محدوده دربرگیرنده آن به دلیل ایجاد منظره و چشم‌اندازی کلی به شهر و همچنین مهیا نمودن محیطی برای گذراندن اوقات فراغت شهروندان جزء محدوده دوست داشتنی واقع شده است. در واقع این منطقه مؤلفه دلباز بودن را نیز در خود دارد. شایان ذکر است که مشارکت‌کنندگان کمربند سبز، پارک کوهپایه، عناصر طبیعی و برخی از بناهای معاصری که در اطراف خیابان‌های منتهی به دروازه قرآن واقع شده‌اند (مانند هتل بزرگ شیراز و رستوران هفت‌خان) را نیز جزو محدوده‌های دوست‌داشتنی خود اعلام داشته‌اند (اسدپور و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۳-۶۲).

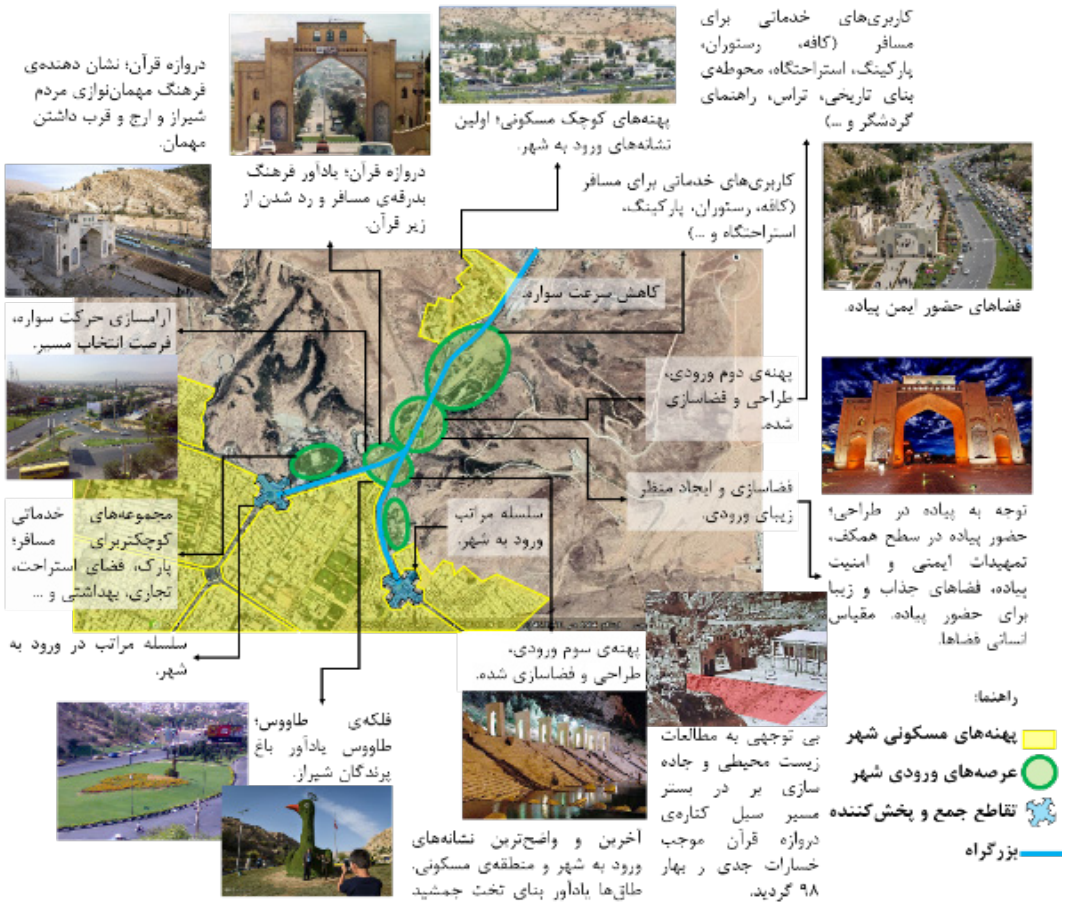
عرصه‌ی ورودی شهر شیراز را می‌توان مطابق تصویر ۸ به سه بخش تقسیم‌بندی نمود. این تقسیم‌بندی براساس ویژگی‌های کالبدی، کاربری و منظر صورت می‌گیرد که در هر یک از ین سه بخش به شکلی بروز یافته‌اند. بخش اول شامل پهنه‌های کوچک مسکونی می‌باشد که اولین نشانه از نزدیک شدن و ورود به شهر شیراز را به مسافران و رانندگان نشان می‌دهد. در این عرصه برخی کاربری‌های خدماتی به چشم می‌خورد و با انتقال اطلاعات بصری رو به افزایش همراه است که از سرعت رانندگان اندکی می‌کاهد و آنان را برای ورود به شهر آگاه می‌نماید. بخش دوم ورودی به‌صورت عرصه‌ای است که برخی خدمات ازجمله پارکینگ، فضای استراحت، اقامت، رستوران و غذاخوری، فضای مناسب حضور پیاده و منظر زیبا و سبز را فراهم آورده است. این بخش در کنار پاسخ‌گویی به برخی نیازهای مسافران و رانندگان، امکان توقف و تصمیم‌گیری قبل از ورود به شهر، و همچنین آستانه‌ای به‌منظور ادراک و خوشامدگویی به شهر را مهیا می‌نماید. این عرصه طراحی و زیباسازی شده و ایمنی و امنیت پیاده در آن اندیشیده شده است. در این بخش برخی عناصر و نمادهای از فرهنگی و هنر شیراز به چشم می‌خورد؛ دروازه قرآن که نشانی از احترام و عزت مهمان است و نمادی از عبور مسافران از زیر قرآن و بدرقه و همچنین خوشامدگویی و مهمان‌نوازی مردم شیراز. در این بخش سرعت سواره کنترل شده و راننده نسبت به محیط آگاهانه‌تر حرکت می‌کند. همچنین طاق‌های طراحی شده در ضلع شرقی فضا، یادآور تخت جمشید و عناصر تاریخی و هویتی شیراز می‌باشد.

بخش سوم ورودی عرصه‌ای است که بخشی از خدمات و کاربری‌های موردنیاز مسافران و رانندگان را فراهم می‌کند و فرصت تصمیم‌گیری و انتخاب مسیر به رانندگان می‌دهد. این عرصه نیز طراحی شده و المان‌های خاطره‌انگیز و هویتی ازجمله طاووس در آن قرار گرفته که و با گیاهان تزئین شده است. این بخش منظری زیبا از شهر به مخاطب نشان می‌دهد تصویر ذهنی مخاطب را به‌خوبی شکل می‌بخشد.

در انتهای ورودی به شهر سلسله مراتبی از دسترسی‌ها به چشم می‌خورد همچنین سلسله مراتبی از کاربری‌ها و خدمات. عرصه‌ی ورودی به‌خوبی فضای بیرون شهر را به فضای درون شهر پیوند داده و هویت و فرهنگ شیراز را به‌خوبی نشان می‌دهد. یکی از ایرادات بزرگ بخش جدیدتر این ورودی که مسیر سواره‌ی فعلی آن می‌باشد، در بهار سال ۹۸ چهره‌ی خود را نشان داد. این جاده بدون توجه به مطالعات زیست‌محیطی محدوده، در بستر رودخانه‌ای ساخته شده است که در تصاویر قدیمی دروازه شیراز به وضوح قابل مشاهده است.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۱ . زمستان ۱۳۹۹
Urban managment
No.61 Winter 2020

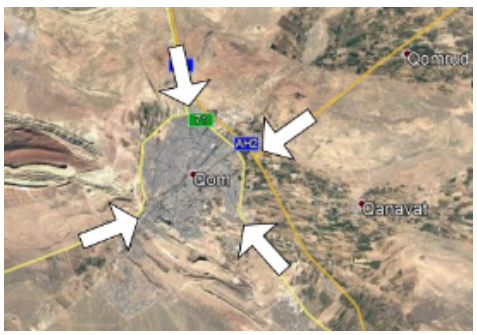
[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

تصویر ۸: تحلیل وضعیت ورودی شهر شیراز (مأخذ: نگارندگان)

۶- ۳- ورودی شهر قم

شهر قم در مرکزیت جغرافیایی کشور مانند چهارراهی است که مسیرهای مهمی به آن وارد می‌شوند و از آن عبور می‌کنند. در گذشته با ورود از مسیر تهران به قم، در ابتدای فلکه ۷۲ تن با نماد " الله " مواجه می‌شدیم، معمولاً در هر شهری که اسم قم می‌آمد، حرم، جمکران و این‌گونه نمادها در ذهن افراد تجسم پیدا می‌کرد که با احداث زیرگذر و روگذر در محل میدان، ورودی ۷۲ تن به تقاطع غیر هم‌سطح تبدیل شد و دیگر نمادی در آنجا نمایان نیست. با ورود از مسیر اراک به قم، چهره منور امامزاده سید جمال ذهن مخاطب را به مسائل معنوی و چشم او را به یک مظهر معنوی خیره می‌کند ولی از طرفی دیگر بازهم جلوه خاصی از نماد ورودی شهر باوجود زیرگذر و روگذر را شاهد نیستیم و همچنین با ورود از سمت کاشان هم میدان قائم در حال حاضر دستخوش عملیات عمرانی است (tabnakqom.ir، ۱۳۹۶). در واقع در حال حاضر بیشترین کاربری‌هایی که در ورودی‌های شهر قم به چشم می‌خورند سوهان فروشی و تعمیرگاه اتومبیل هستند. و هیچ نشانه و نمادی از جایگاه مذهبی و فرهنگی ویژه‌ی شهر در آن‌ها وجود ندارد و هویت و فرهنگ شهر قم در ذهن مخاطب تداعی نمی‌گردد.

تصویر ۹: ورودی‌های شهر قم (مأخذ: گوگل ارث)

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۱ . زمستان ۱۳۹۹
Urban managment
No.61 Winter 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

تصویر ۱۰: تحلیل وضعیت ورودی میدان ۷۲تن شهر قم (مأخذ: نگارندگان)

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۱ . زمستان ۱۳۹۹
Urban managment
No.61 Winter 2020

۶- ۴- ورودی شهر مشهد:

دو ورودی اصلی شهر مشهد به لحاظ حجم بالای تردد و استفاده‌ی بالای مسافران، محور نیشابور و محور قوچان می‌باشد.

ورودی محور نیشابور به‌عنوان جزئی از منطقه هفت شهر مشهد از پلیس راه نیشابور آغاز شده و پس از عبور از اراضی و پارک جنگلی طرق به پل حافظ ختم می‌گردد. وجود کمپ زائر غدیر، پارک جنگلی طرق و ایستگاه زائر از مزایای این محور ورودی می‌باشد. از معایب آن نیز می‌توان به وجود کنده‌کاری‌ها و زمین‌های رها شده در حاشیه مسیر اشاره کرد (بهنودشریف، ۱۳۹۲؛ ۱۰۹). همچنین نبود نشانه‌های هویتی و فرهنگی و بی‌توجهی به جایگاه ویژه‌ی مذهبی شهر کاملا در طراحی این ورودی مشهود است.

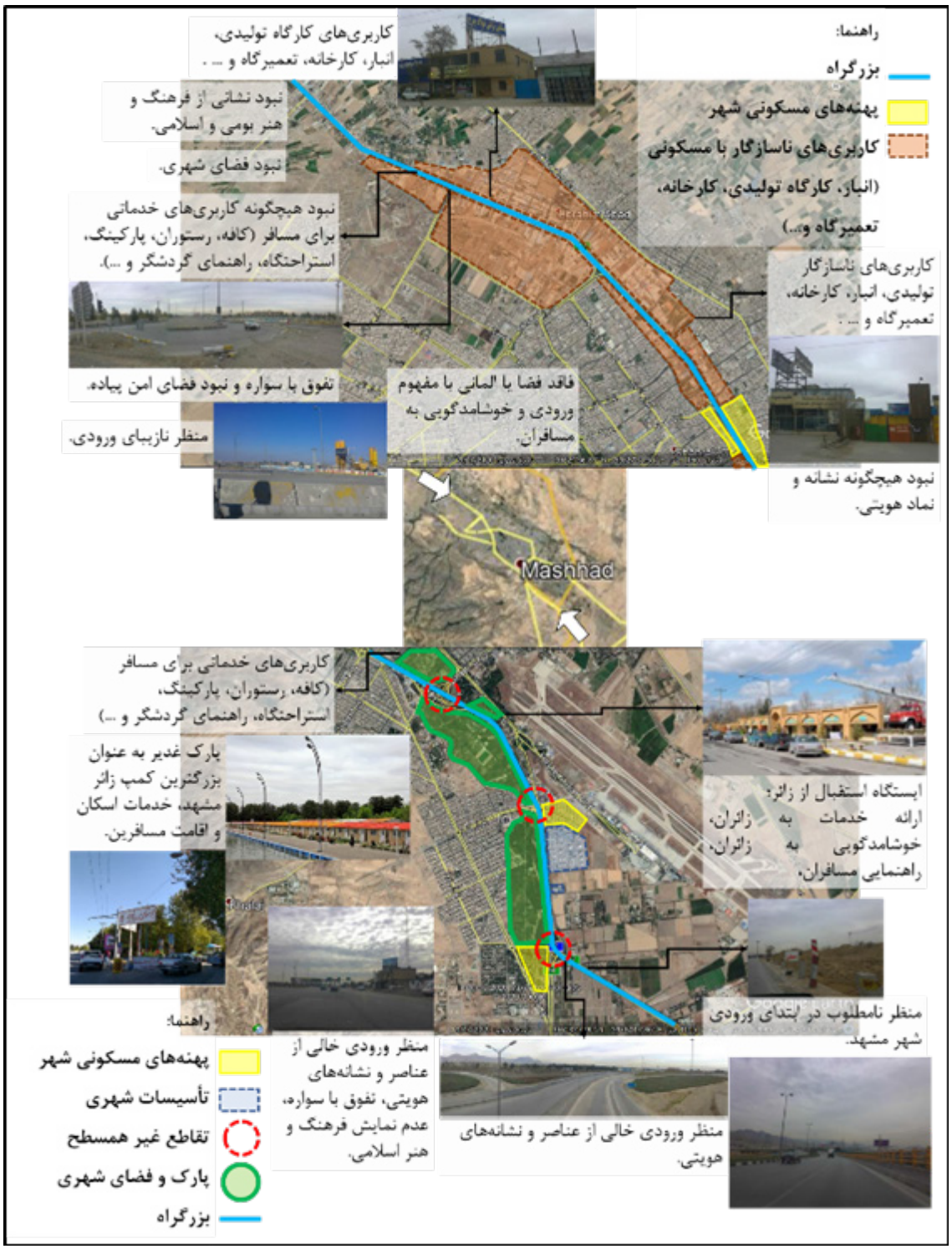
تصویر ۱۱: ورودی‌های شهر مشهد (مأخذ: گوگل ارث)

ورودی محور قوچان نیز به‌عنوان جزئی از منطقه ده شهر مشهد از پلیس را چناران (سه راه فردوسی) آغاز شده و پس از عبور از کارخانه‌ها و کارگاه‌های صنعتی به بلوار میثاق ختم می‌گردد. مهم‌ترین مشکلی که درگذر از این محور ورودی برای بیننده احساس می‌شود عدم وجود پهنه‌های سبز در این محور است. فضای سبز ناچیز و درختکاری‌های بدون برنامه و طراحی شده باعث عدم

کشش و جذابیت بصری در این مسیر شده و حتی موجب استتار دیوارهای انبار و کارخانجات هم نمی‌شود. مشکل دیگری که این مسیر را تهدید می‌کند و بسیار با اهمیت است تعداد بسیار زیاد کارخانه‌ها، کارگاه‌ها، تعمیرگاه‌ها و فروش لوازم و قطعات خودرو می‌باشد که منظره

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

ناخوشایند و نامطلوبی را برای مسافر در ابتدای ورود به مشهد ایجاد می‌کند (بهنودشریف، ۱۳۹۲: ۱۰۹). در این ورودی نیز نشانه‌های هویتی و فرهنگی به چشم نمی‌خورد و به جایگاه مذهبی مشهد بی‌توجهی شده است. فضایی برای مسافرین طراحی نشده و فرهنگ خوشامدگویی و استقبال در طراحی این ورودی به چشم نمی‌خورد.

تصویر ۱۲: تحلیل وضعیت ورودی‌های شهر مشهد (مأخذ: نگارندگان)

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۱ . زمستان ۱۳۹۹
Urban managment
No.61 Winter 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

جدول ۴ – بررسی وضعیت فضاهای ورودی شهرهای تبریز، قم، شیراز و مشهد در ابعاد پژوهش

ابعاد شهرسازی	ورودی شهر تبریز	ورودی شهر قم	ورودی شهر شیراز	ورودی شهر مشهد
فضایی _کالبدی	نبود فرم و فضای شاخص	نبود فرم و فضای شاخص	فضای طراحی شده و استفاده از کالبد در برخی نقاط آن.	نبود فرم و فضای شاخص
کاربری و فعالیت	نبود کاربری و فعالیت در ورودی شهر.	وجود برخی کاربری‌های خدماتی مسافرین در برخی نقاط.	تعریف کاربری‌های خدماتی مسافران و رانندگان و فعالیت‌های متناسب با ورودی.	وجود برخی کاربری‌های خدماتی مسافرین در برخی نقاط در ورودی از مسیر نیشابور. و نبود کاربری و فعالیت در ورودی از مسیر قوچان.
ترافیکی	فضاهای عبوری و در اختیار سواره.	فضاهای عبوری و در اختیار سواره.	کنترل سرعت در جهت ایمنی پیاده، ایجاد سلسله مراتب در دسترسی، ایجاد فرصت انتخاب مسیر سواره.	فضاهای عبوری و در اختیار سواره.
زیست‌محیطی	تهدید زیست‌محیطی و آلودگی هوا به دلیل سرعت و حجم بالای سواره.	تهدید زیست‌محیطی و آلودگی هوا به دلیل سرعت و حجم بالای سواره.	استفاده از نظم طبیعی و توپوگرافی در فضاسازی. بی‌توجهی به مطالعات زیست‌محیطی در ساخت جاده و اشغال نمودن بستر رودخانه.	تهدید زیست‌محیطی و آلودگی هوا به دلیل سرعت و حجم بالای سواره به‌خصوص در ورودی از مسیر قوچان به دلیل کمبود فضای سبز و درختان.
منظر شهری	منظر نامطلوب و نازیبا از ورودی و شهر.	منظر نامطلوب و نازیبا از ورودی و شهر.	منظر زیبای ورودی و منر زیبا از شهر.	منظر نامطلوب و نازیبا از ورودی و شهر از مسیر قوچان. و منظر نسبتاً سبز و مطلوب از ورودی از مسیر سبزوار.
اجتماعی فرهنگی	بی‌توجهی به ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی شهر تبریز.	بی‌توجهی به ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی شهر قم.	توجه به ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی شیراز در طراحی ورودی.	بی‌توجهی به ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی شهر مشهد.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

جدول ۵ – بررسی وضعیت ورودی شهرهای مورد مطالعه از لحاظ معیارهای پژوهش

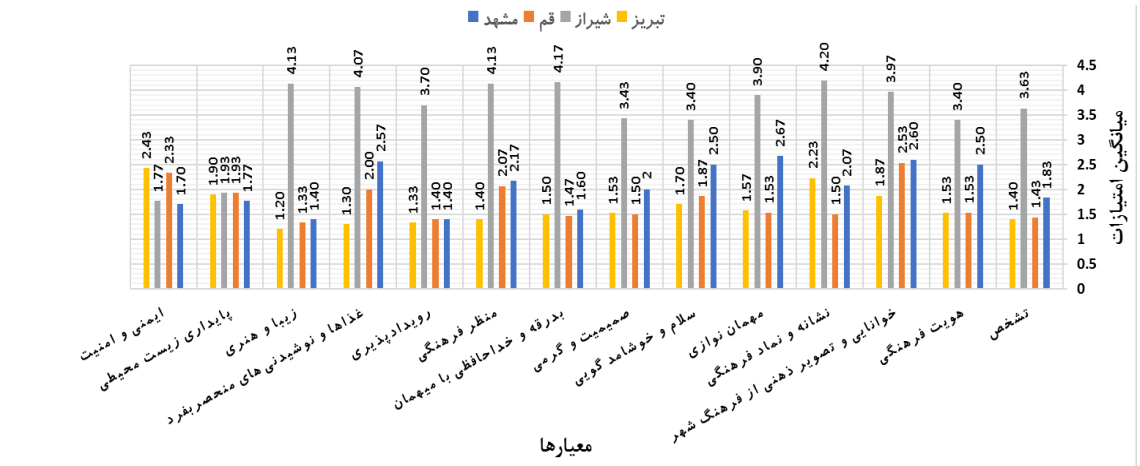
معیارهای طراحی ورودی	ورودی شهر تبریز	ورودی شهر قم	ورودی شهر شیراز	ورودی شهر مشهد
تشخص	ورودی فاقد تشخص و کاراکتر منحصربفرد.	ورودی فاقد تشخص و کاراکتر منحصربفرد.	المان دروازه شیراز و فضاسازی آن تشخص خاصی به ورودی بخشیده است.	فاقد تشخص و کاراکتر منحصربفرد.
هویت فرهنگی	بی‌توجهی به هویت فرهنگی شهر و منطقه در طراحی ورودی.	بی‌توجهی به هویت فرهنگی شهر و منطقه در طراحی ورودی.	ورودی، هویت فرهنگی شهر شیراز را به‌خوبی به نمایش می‌گذارد.	بی‌توجهی به هویت فرهنگی شهر و منطقه در طراحی ورودی.
خوانایی و تصویر ذهنی از فرهنگ شهر	بی‌توجهی به فرهنگ شهر و منطقه در طراحی و منظرسازی ورودی.	بی‌توجهی به فرهنگ شهر و منطقه در طراحی و منظرسازی ورودی.	عناصر طراحی شده در ورودی تصویر ذهنی خوانا و مناسبی از فرهنگ شهر شیراز ایجاد کرده است.	بی‌توجهی به فرهنگ شهر و منطقه در طراحی و منظرسازی ورودی.
نشانه و نماد فرهنگی	بی‌توجهی به فرهنگ شهر و منطقه در طراحی ورودی.	بی‌توجهی به فرهنگ شهر و منطقه در طراحی ورودی.	نمادهای فرهنگی دروازه قرآن، المان طاووس، طاق‌های زیبا، نشانه‌های فرهنگی شیراز هستند.	بی‌توجهی به فرهنگ شهر و منطقه در طراحی ورودی.
مهمان‌نوازی	نبود نشانی از فرهنگ مهمان‌نوازی تبریز در ورودی.	نبود نشانی از فرهنگ مهمان‌نوازی قم در ورودی.	منظرسازی، دروازه قرآن، المان طاووس و استفاده از سبزینگی نمودی از مهمان‌نوازی.	نبود نشانی از فرهنگ مهمان‌نوازی مشهد در ورودی از مسیرقوچان.
سلام و خوشامدگویی	اغلب ورودی‌های شهری فضایی عبوری صرفاً ترافیکی هستند.	اغلب ورودی‌های شهری فضایی عبوری صرفاً ترافیکی هستند.	منظرسازی، دروازه قرآن، المان طاووس و استفاده از سبزینگی نمودی از سلام و خوشامدگویی.	ورودی از مسیر قوچان، کاملاً فضایی عبوری و صرفاً ترافیکی است.
صمیمیت و گرمی	نبود فضای پیاده و سلطه‌ی اتومبیل و نبود نشانی از صمیمیت و گرمی.	نبود فضای پیاده و سلطه‌ی اتومبیل و نبود نشانی از صمیمیت و گرمی.	ایجاد صمیمیت و گرمی با فضاسازی مناسب پیاده.	نبود فضای پیاده و سلطه‌ی اتومبیل و نبود نشانی از صمیمیت و گرمی در ورودی از مسیر قوچان.
بدرقه و خداحافظی با میهمان	نبود نشانی از بدرقه و خداحافظی میهمان در منظر و فضای ورودی/خروجی شهر.	نبود نشانی از بدرقه و خداحافظی میهمان در منظر و فضای ورودی/خروجی شهر.	دروازه قرآن نمادی از بدرقه و خداحافظی با میهمان.	نبود نشانی از بدرقه و خداحافظی میهمان در منظر و فضای ورودی/خروجی شهر.
منظر فرهنگی	بی‌توجهی به فرهنگ و نبود منظر فرهنگی.	بی‌توجهی به فرهنگ و نبود منظر فرهنگی.	منظرسازی با توجه ویژه به فرهنگ بومی.	بی‌توجهی به فرهنگ و نبود منظر فرهنگی.
رویدادپذیری	نبود فضای پیاده و رویدادناپذیری ورودی.	کمبود فضای پیاده و رویدادناپذیری ورودی.	رویدادپذیر بودن فضای ورودی در دوطرف و در سکانس‌های ورودی	نبود فضای پیاده و رویدادناپذیری ورودی از مسیر قوچان.
غذاها و نوشیدنی‌های منحصربفرد	در نظر نگرفتن کاربری‌های خوراکی و خدماتی ارائه‌دهنده‌ی غذا و نوشیدنی بومی منطقه و شهر.	کاربری‌های خوراکی و خدماتی ارائه‌دهنده‌ی غذا و نوشیدنی بومی منطقه و شهر به‌صورت بسیار محدود.	سرو خوراک و نوشیدنی ویژه‌ی شیراز در کاربری‌های رستوران و خدماتی مسافر در ورودی.	کاربری‌های خوراکی و خدماتی ارائه‌دهنده‌ی غذا و نوشیدنی بومی منطقه و شهر به‌صورت بسیار محدود.
زیبا و هنری	عدم استفاده از روش‌های هنری در معرفی شهر و فرهنگ آن.	عدم استفاده از روش‌های هنری در معرفی شهر و فرهنگ آن.	توجه به هنر در زیباسازی منظر و فضاها.	عدم استفاده از روش‌های هنری در معرفی شهر و فرهنگ آن.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۱ . زمستان ۱۳۹۹
Urban managment
No.61 Winter 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

به‌منظور ارزیابی نظرات متخصصان حوزه‌ی شهرسازی در رابطه با ورودی‌های معرفی شده‌ی شهرهای تبریز، قم، شیراز و مشهد پرسشنامه‌ای تدوین و میان تعداد ۳۰ نفر از متخصصین حوزه‌ی شهرسازی و مدیریت شهری توزیع گردید، که امتیازات مربوط به هر نمونه در زمینه‌ی هریک از کیفیات و معیارهای به دست آمده، از ۱ تا ۵ متغیر است. بر این اساس میانگین امتیازات داده شده به هریک از معیارها، نشان‌دهنده‌ی امتیاز آن می‌باشد. براساس نتایج به دست آمده ورودی دروازه قرآن شهر شیراز ازنظر متخصصین بیشترین امتیاز در اکثر کیفیت‌های موردنظر ما در پژوهش را دارا است. پس از آن، نمونه‌های تبریز، قم و مشهد با اختلاف اندکی از یکدیگر، شرایط مشابهی در امتیازات کسب شده در زمینه‌ی کیفیات مورد پژوهش دارند که با توجه به نظر متخصصان مربوطه، کیفیات و معیارهای بررسی شده در آن‌ها وضعیت مطلوبی ندارند

شهرها علاوه بر ارتقاء کیفیت‌های فضایی عرصه‌ی ورودی، ویترینی از هویت و فرهنگ منحصربفرد شهر را به نمایش می‌گذارد و نیز تصویر ذهنی مطلوب و ویژه‌ای از شهر را در ذهن مسافران ایجاد خواهد کرد. پژوهش حاضر جایگاه فرهنگ در طراحی ورودی‌های شهری را بازشناسی و با مطالعه‌ی ابعاد فرهنگ در طراحی ورودی شهرها، معیارها و کیفیت‌های قابل استفاده در طراحی را استخراج و معرفی نموده که شامل: تشخص، هویت فرهنگی، خوانایی و تصویر ذهنی از فرهنگ شهر، نشانه و نماد فرهنگی، مهمان‌نوازی، سلام و خوشامدگویی، صمیمیت و گرمی، بدرقه و خداحافظی با میهمان، منظر فرهنگی، رویداد پذیری، غذاها و نوشیدنی‌های منحصربفرد، زیبا و هنری بودن می‌باشد.

شکل ۴: میانگین امتیازات کیفیات و معیارها در نمونه‌های مورد مطالعه (نویسندگان)

۷-جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

کیفیات فضاهای شهری بیانگر هویت هر شهر و سازنده‌ی تصویر ذهنی افراد از آن شهر می‌باشند. ورودی هر فضا اولین مکانی است که با حضور در آن خصوصیات کلی فضا کشف می‌شود. لذا توجه به ورودی هر فضا در طراحی، تأثیر بسزایی در هویت‌مندی آن فضا دارد. توجه به جایگاه ویژه‌ی فرهنگ در طراحی و برنامه‌ریزی فضای ورودی و در ادامه رهنمون‌هایی که قابل استفاده در طراحی ورودی‌های شهری هستند بدین شرح می‌باشند:

- استفاده از فرم‌های معماری بومی منطقه در طراحی ورودی شهر مانند طاق، ستون، انواع سقف‌ها، نماکاری‌ها و ...
- استفاده از موتیف‌ها و الگوهای آشنای بومی منطقه ازجمله نقوش و موتیف‌های

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۱ . زمستان ۱۳۹۹
Urban managment
No.61 Winter 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

دست‌بافته‌ها و تزئینات آن در کالبد و فضای عمومی مانند کف و جداره.

- معرفی و ارائه‌ی غذاها و نوشیدنی‌های بومی و خاص منطقه در ورودی شهر.
- طراحی منظر فرهنگی ورودی شهر متأثر از خطوط آسمان بناهای تاریخی و فرهنگی در سیلوئت شهر.
- سازماندهی و تعریف فعالیت‌های ورودی منطبق با فرهنگ و شیوه‌ی مهمان‌نوازی و خوشامدگویی بومی منطقه.
- استفاده از هنر و سلیقه‌ی بومی در نقاشی‌های دیواری، کف‌سازی‌ها، المان‌ها، مبلمان و ... در فضای ورودی شهر.
- ایجاد فضاها و خرد فضاها با سلسله مراتب مناسب در ورودی به‌منظور بستر وقوع رویدادهای فرهنگی بومی منطقه.

منابع و مأخذ

- آشوری، داریوش. ۱۳۵۷. تعریف‌ها و مفهوم فرهنگ. تهران: چاپخانه رامین.
- ابلقی، علیرضا، پورجوهری، امیرحسین. ۱۳۸۵. مبادی ورودی شهرها. مجله آبادی. شماره ۵۳. صص ۶۶-۷۵.
- اسدپور، علی، نیکونام‌نظامی، هادی، امیدیان‌نیا، علیرضا. ۱۳۹۶. تحلیل مؤلفه‌های تصویر ذهنی ارزیابانه شهروندان از دروازه قرآن شیراز و بافت پیرامون آن. نشریه علمی-پژوهشی معماری و شهرسازی ایران. شماره ۹(۱۶). صص ۵۳-۶۸.
- باقری، یوسف، منصوری، سید امیر. ۱۳۹۶. ورودی شهر، به‌مثابه عنصری جهت ایجاد هویت مستقل برای منظر شهری. نشریه باغ نظر. شماره ۱۵(۶۰). صص ۵-۱۴.
- براتی، ناصر، نجفی تروجنی، سیده نسیم. ۱۳۹۵. ارزیابی نماد ورودی شهرها بر مبنای مؤلفه‌های کالبدی طراحی، مطالعه موردی: نماد ورودی شرقی شهر قزوین. فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات شهری. شماره ۱۹. صص ۸۱-۹۱.
- بحرینی، سیدحسین، علی طالب بابلی، ناهید. ۱۳۸۱. محیط‌شناسی. ویژه‌نامه‌ی طراحی محیط. شماره ۲۹. صص ۱۳-۳۶.
- بهزادفر، مصطفی. ۱۳۹۰. هویت شهر نگاهی به هویت شهر تهران. تهران: مؤسسه نشر شهر.
- بهنودشریف، عاطفه. ۱۳۹۲. بررسی جنبه‌های ادراکی-عملکردی ورودهای اصلی شهر مشهد با تأکید بر نقش آن در شکل‌گیری تصویر ذهنی زائران و گردشگران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری. دانشگاه حکیم سبزواری.
- پاکزاد، جهانشاه. ۱۳۹۳. راهنمای طراحی فضاهای شهری در ایران. تهران: انتشارات شهیدی.
- ثبوتی، هومن، سیما، یلدا. ۱۳۹۰. اثرات نامطلوب ورودی‌های شهر در ایران و ضرورت اصلاح آن‌ها. ویژه‌ی حمل‌ونقل شهری (مهندسی عمران شریف). شماره ۳. صص ۵۶-۶۵.
- دانشپور، عبدالهادی، ماستیانی، مهدی. ۱۳۹۳. تدوین راهبردهای طراحی مبادی ورودی شهرها با رویکرد کیفیات ادراکی-بصری (نمونه مورد مطالعه: ورودی جنوب شرقی کلان‌شهر تهران). نشریه علمی-پژوهشی انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران. شماره ۷. صص ۵-۲۲.
- داوودپور، زهره، مغازه، وحید. ۱۳۸۸. ضوابط ارزیابی نقش و کارکرد دروازه و فضای ورودی شهرها؛ مطالعه موردی دروازه قرآن شیراز. نشریه آبادی. شماره ۶۱ و ۶۲. صص ۷۶-۸۳.
- سلطان‌زاده، حسین. ۱۳۹۰. فضاهای ورودی در معماری سنتی ایران. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- سلیم‌آبادی، سیدمرتضی. ۱۳۸۸. کارکردهای شهری ورودی و دروازه. نشریه آبادی. ترجمه و تدوین وحید مغاره. شماره ۶۱ و ۶۲... ص ۹۰-۹۵.
- عباس‌زاده، مهدی.۱۳۸۸. روندهای جدید در فرایندهای بازآفرینی شهری: سرمایه فرهنگی به‌عنوان منبع انباشت سرمایه انسانی و اجتماعی، شواهدی از نمونه موردی توهو در مونترآل. دوماهنامه شهرنگار. شماره ۵۸. صص ۴۰-۵۹.
- Dixon, K. Karen and Wolf, L.Kathlee (2007), Benefits and Riscks of Urban Roadside Landscape: Finding a livable, Balanced Response, Third Urban Street Symposium, Seattle, Washington.
- Evans, G. 2009. Creative cities, creative spaces and urban policy. Urban Studies, 46: 1003-1040.
- Florida, R. 2002. The rise of the creative class. New York: Basic Books.
- Gimeno Martinez, J. 2007. Selling Avant-garde: How Antwerp became a fation capital (1990_2002). Urban Studies. No. 44.PP. 2449-2464
- Goldbard, A. 2006. New creative community. Oakland, CA: New Village Press.
- Landry, C. 2006. The art of city making. London: Earthscan.
- Rapoport, A. 1977. Human aspects of urban form: Towards man-environment approach to urban form and design. Oxford: Pergamon Press.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۶۱ . زمستان ۱۳۹۹
Urban managment
No.61 Winter 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]